

ΑΙΘΕΡΙΑΣ
ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ
ΕΙΣ ΤΟ ΣΙΝΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ

Β' έκδοσις ἀναθεωρημένη

Εἰσαγωγή - μετάφρασις - σχόλια
ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου,
ἡγουμένου τῆς Ἱ. Μ. Χρυσοποδαριτίσσης - Νεζερῶν

ΑΝΘΗ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ 9

Ἐκδόσεις «ΤΗΝΟΣ»

Ἀθῆναι 2007

«Αἰθερίας: Ὀδοιπορικὸν
εἰς τὸ Σινᾶ καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους»,
ἐπιμελεία τῶν πατέρων τῆς Ἱ. Μ. Χρυσοποδαριτίσσης

© Ἐκδόσεις «ΤΗΝΟΣ»

Βαλσαμῶνος 6 * 11471 Ἀθῆναι - Ἑλλάς
* Ἀριθμὸς τηλε-φώνου / -ὁμοιοτυπωτοῦ: 210-6425998 *
Δ/νση στὸ Διαδίκτυο: www.lagouros-editinos.gr
Ἡλεκτρον. θυρίδα: info@lagouros-editinos.gr

© Ἱερὰ Μονὴ Παναγίας Χρυσοποδαριτίσσης - Νεζερῶν
25008 Χαλανδρίτσα - Ἑλλάς

Τύποις: «Πέτρος Κούλης - Γραφικὲς τέχνες ΑΒΕΕ»
Ἡφαίστου 13 - 26225 Πάτραι - Ἑλλάς
Ἄρ. τηλε-φώνου: 2610-273093 / -ὁμοιοτυπωτοῦ: 2610-272472
Δικτυακὸς τόπος: www.koulis.com.gr - ΗΛ.ΤΑ: koulhs@otenet.gr

A.E.: 7-10.B.06.2-7.04
ISBN: 978-960-273-125-3

λέγει ἡ Γραφή, «τοῦ ποταμοῦ τοῦ μεγάλου, ποταμοῦ Εὐφράτου»· εἶναι τεράστιος καὶ ὄντως τρομερός, διότι ρέει ὀρητικῶς ὅπως ὁ Ροδανός¹, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ὁ Εὐφράτης εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερος. Ἐπειδὴ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν διασχίσῃ κανεῖς μὲ πλοῖο, μάλιστα μὲ

3

Η ΕΔΕΣΣΑ

3
IΘ' **Ζ**υνεχίζοντας τὴν πορεία μου διὰ μέσου πολλῶν σταθμῶν², ἔφθασα εἰς τὴν πόλι, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εὐρίσκομε ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὶς Γραφές· εἶναι ἡ Βαταναία³, μία πόλις ποῦ ὑπάρχει μέχρι σήμερα.

τῆς Ἀρμενίας Νιφάτης, (τὸ ὑψηλότερον ὄρεινὸν σύστημα μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Περσικοῦ κόλπου), καὶ καταλήγει μετὰ τοῦ Τίγριτος ποταμοῦ εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Ὁ ὅλος ροῦς του ὑπολογίζεται εἰς 1850 χλμ.

1. Ὁ Ροδανὸς εἶναι ὁ δεύτερος κατὰ μέγεθος ποταμὸς τῆς Γαλλίας, καὶ ἐν μέρει τῆς Ἑλβετίας, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὶς νότιες κλιτύες τῶν Βερναίων Ἄλπεων καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπο τῆς Λυών. Ἔχει συνολικὸν μῆκος 860 χλμ., καὶ εἶναι πλωτός, εἰς μῆκος 508 χλμ., παρ' ὅλην τὴν ὀρητικότητά τῆς ροῆς του. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὑπῆρξε ἡ σπουδαιότερα ὁδὸς συγκοινωνίας τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἰταλίας. (Ἡ ἀναφορὰ αὐτῆ, εἰς τὸν ποταμὸ Ροδανό, ἐνισχύει τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ Αἰθερία προήρχετο ἀπὸ τὴν σημερινὴ νότιο ἢ κεντρικὴ Γαλλία. Πρὸβλ. σχετικῶς εἰς τὴν «Εἰσαγωγή» τοῦ παρόντος τεύχους).

2. Μεταξὺ Ἰερσάπολεως καὶ Βαταναίας ἦταν ἀπόστασις δύο σταθμῶν.

3. Ἡ Βαταναία (ἢ Βάτναι) ἦταν: α') πόλις τῆς ἀρχαίας Κυρρηστικῆς, (ποῦ ἔκειτο μετὰ τοῦ ὄρους Ἄμανοῦ καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου),

Ἔχει μάλιστα καὶ ἐκκλησία μὲ ἓναν ἀγιώτατον ἐπίσκοπο, μοναχὸ καὶ ὁμολογητὴν⁴. ἔχει ἐπίσης καὶ πολλὰ μαρ-

πρὸς ἀνατολὰς τῆς Βεροίας, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὁποῦ ὠδηγοῦσε πρὸς Ἰεράπολιν, καὶ β') πόλις τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ὁσορηνης (ἀραβιστὶ «Βατάν»), ἡ ὁποία εὐρίσκετο παρὰ τὴν Ἔδεσσαν. (Σημειωτέον ὅτι «Βατάν» εἶναι ὁ ἐξελληνισμένος τύπος, ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου καὶ τοῦ Πτολεμαίου, τοῦ ἐβραϊκοῦ ὀνόματος Βασάν – πρὸβλ. ἀνωτέρω: ιβ', 8).

Κατὰ τὸν Εὐσέβειον: «Βατναί (Ἰησ. Ν. ιθ', 25)· φυλῆς Ἀσῆρ. Καὶ νῦν καλεῖται κώμη Βεθθετέν, ἀπὸ ὀγδοῦ σημείου Πτολεμαίδος εἰς ἀνατολάς», καὶ «Βηθαναθά (Ἰησ. Ν. ιθ', 38)· φυλῆς Νεφθαλείμ. Καὶ ἔστι κώμη Βαταναία ἀπὸ ιε' σημείων Καισαρείας, ἐν ἧ λέγεται εἶναι λουτρὰ ἰάσιμα» («Περὶ ... ὀνομάτων», σ. 27).

4. Πρόκειται περὶ τοῦ «Ἀβραάμου τοῦ Θαυμαστοῦ», ὁ ὁποῖος «μετὰ τὸν μονῆρη βίον τὴν ἀρχιερατικὴν ἐφαίδρυνε προεδρίαν... Οὗτος δὲ τῆς Κύρρου χώρας καρπός· ἐνταῦθα γὰρ καὶ τεχθεῖς καὶ τραφεῖς τῆς ἀσκητικῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον συνέλεξε... Καὶ ... ἐν τούτοις διαλάμπας τὴν Καρρῶν ὑποδέχεται προεδρίαν (ἀρχιερωσύνην). Πόλις δὲ αὐτῆ τῆς δυσσεβείας περικειμένη τὴν μέθην καὶ τῆ τῶν δαιμόνων ἑαυτὴν ἐκδεδωκυῖα βακχεῖα. Ἀλλὰ τῆς τούτου γεωργίας ἀξιωθεῖσα καὶ τῆς τούτου διδασκαλίας δεξαμένη τὸ πῦρ, τῶν μὲν προτέρων ἀκανθῶν ἐλευθέρα διέμεινε, κομᾶ δὲ νῦν τοῖς ληίοις τοῦ πνεύματος, ἀσταχύων ὠρίμων τῶ Θεῷ προσφέρουσα δράγματα. Ἀλλ' οὐκ ἀπόνως ὁ Θεὸς ἀνὴρ τὴν γεωργίαν ταύτην εἰργάσατο· πόνοις δὲ μυρίοις χρησάμενος ... τὴν ὑγίειαν ταύτην εἰργάσατο. Τῆ δὲ διδασκαλίᾳ καὶ τῆ ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ καὶ αἱ τοῦ βίου λαμπηδόνες συνηγόρου· ἐκείναις γὰρ φωτιζόμενοι καὶ τῶν λεγομένων ὑπήκουον καὶ ἄσμενοι τὰ δρώμενα κατεδέχοντο. Πάντα γὰρ τῆς προεδρίας τὸν χρόνον περιττός μὲν ἦν αὐτῶ ὁ ἄρτος, περιττὸν δὲ τὸ ὕδωρ, ἄχρηστος δὲ ἡ κλίνη, περιττὴ δὲ ἡ τοῦ πυρὸς χρεία· τεσσαράκοντα μὲν γὰρ νύκτωρ τὰς ἀντιφθεγγομένας ὑμνωδίας ἐπλήρου τῶν διὰ μέσου γιγνομένων προσευχῶν διπλασιάζων τὸ μέτρον· τὸ δὲ λειπόμενον τῆς νυκτὸς ἐπὶ θρόνου καθῆστο βραχύ τι διαναπαύεσθαι παραχωρῶν τοῖς βλεφάροις... Ἀλλ' ὁ Θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ οὔτε ἄρτου κατὰ

τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης μετέλαβε χρόνον οὔτε ὀσπρίων οὔτε λαχάνων ὀμιλησάντων πυρί, οὐκ ὕδατος ὃ τῶν τεττάρων στοιχείων πρῶτον παρὰ τοῖς τὰ τοιαῦτα δεινοῖς εἶναι δόξασιν ἐνομίσθη διὰ τὴν χρεῖαν· ἀλλὰ θριδακίνας καὶ σέριεις καὶ σέλινα καὶ ὅσα τοιαῦτα καὶ τροφήν ἐποιεῖτο καὶ πόμα, ἀρτοποιῶν καὶ ὀψοποιῶν περιττὰς ἀποφαίνων τὰς τέχνας. Ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τῆς ὀπώρας, ἐκείνη τὴν χρεῖαν ἐπλήρου· καὶ τούτων δὲ μετὰ τὴν ἐσπερινὴν μετελάγχανε λειτουργίαν. Τοιούτοις δὲ πόνοις κατατήκων τὸ σῶμα ἄπληστον τοῖς ἄλλοις προσέφερον ἐπιμέλειαν· τοῖς γὰρ ἀφικνουμένοις ξένοις καὶ στιβὰς ἦν εὐτρεπῆς καὶ ἄρτοι λαμπροῖτε καὶ ἔκκριτοι προσεφέροντο καὶ οἶνος ἀνθοσμίας καὶ ἰχθύες καὶ λάχανα καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τούτοις συνέζευκται. Παρεκάθητο δὲ καὶ αὐτὸς μεσημβρίας τοῖς ἐστιωμένοις, μοίρας ἐκάστω τινὰς τῶν παρακειμένων προσφέρων καὶ τὰς κύλικας πᾶσι διδοὺς καὶ πίνειν παρεγγυῶν καὶ τὸν ὁμῶνυμον ἐκεῖνον μιμούμενος, τὸν πατριάρχην φημί, ὃς τοῖς ξένοις διηκόνει μὲν, οὐ συνεισιτῆτο δέ...». (Θεοδωρήτου Κύρρου, «Φιλότητος Ἰστορία», ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1989, σ. 306-316).

Ὁ Ἀβραάμιος, ὡς ἐπίσκοπος Βατνῶν, συνυπογράφει μετ' ἄλλων ἐπισκόπων μίαν ἐπιστολὴν (372 μ.Χ.) «Πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους»: «Τοῖς Θεοφιλεστάτοις καὶ ὀσιωτάτοις ἀδελφοῖς συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλίαν ὁμοψύχοις ἐπισκόποις Μελέτιος, Εὐσέβιος, Βασίλειος ... Ἀβραάμιος ... ἐν Κυρίῳ χαίρειν... Σχεδὸν γὰρ ἀπὸ τῶν ὄρων τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρι Θηβαΐδος τὸ τῆς αἰρέσεως κακὸν ἐπινέμεται. Ἦς τὰ πονηρὰ σπέρματα πρότερον μὲν ὁ δυσώνυμος Ἄρειος κατεβάλετο ... νῦν τοὺς φθοροποιούς καρποὺς ἐξεβλάστησεν. Ἀνατέτραπται μὲν τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, συγκέχυνται δὲ Ἐκκλησίας Θεσμοί... Καὶ ἐκ τοῦ προφανοῦς λοιπὸν ἄθλον δυσσεβείας ἢ προεδρία πρόκειται, ὥστε ὁ τὰ χαλεπώτερα βλασφημίας εἰς ἐπισκοπὴν λαοῦ προτιμότερος... Ἔως οὖν ἔτι δοκοῦσιν ἐστᾶναι τινές, ἕως ἔτι ἔχνοσ τῆς παλαιᾶς καταστάσεως διασώζεται, πρὶν τέλεον ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπελθεῖν τὸ ναυάγιον, ἐπείχθητε πρὸς ἡμᾶς, ἀδελφοὶ γνησιώτατοι· δότε χεῖρα τοῖς εἰς γόνου κλιθεῖσι. Συγκληθητὼ ἐφ' ἡμῖν τὰ ἀδελφικὰ ὑμῶν σπλάγχνα, προχυθῆτω δάκρυα συμπαθείας... Οἱ καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσαν πα-

τύρια. Ἡ πόλις αὐτὴ εἶναι πολυάνθρωπος, διότι ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ στρατιωτικὰ σώματα μὲ τοὺς ἀξίω-

ρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν πίστιν ἀνανεώσονται καὶ τὴν αἴρεσιν ἐκκηρύξουσι καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ εἰρηνικὰ διαλέξονται ... εἰς ὁμόνοιαν... Τῷ ὄντι γὰρ τοῦ ἀνωτάτου μακαρισμοῦ ἄξιον τὸ τῇ ὑμετέρᾳ Θεοσεβείᾳ χαρισθὲν παρὰ τοῦ Κυρίου, τὸ μὲν κίβδηλον ἀπὸ τοῦ δοκίμου καὶ καθαροῦ διακρίνειν, τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν ἄνευ τινὸς ὑποστολῆς κηρύσσειν, ἣν καὶ ἡμεῖς ἐδεξάμεθα καὶ ἐπέγνωμεν ἐκ τῶν ἀποστολικῶν χαρακτήρων μεμορφωμένην, συνθέμενοι καὶ αὐτῇ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ συνοδικῷ γράμματι κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως δεδογματισμένοις». (Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολὴ 76:92», ΒΕΠΕΣ, 55, 121-124).

Ὁ Ἀβραάμιος ἦταν ἓνας «ὁμολογητῆς» ἐπίσκοπος, διότι εἶχεν ἐξορισθῆ ἀπὸ τὸν ἀρειανὸν αὐτοκράτορα Οὐάλη (364-378 μ.Χ. – περὶ αὐτοῦ ὅρα κατωτέρω). Τὴν ἀνοίξι τοῦ 375 μ.Χ., κατὰ τὴν περίοδο δηλαδὴ τῆς ἐξορίας του, ὁ Μέγας Βασίλειος τοῦ ἔστειλε μίαν ἐπιστολὴν: «Ἀβραμίῳ ἐπισκόπῳ Βατνῶν. Πάντα τὸν ἀπὸ τοῦ μετοπώρου χρόνον ἠγγόνησα περὶ τῆς εὐλαθείας σου ὅπου διάγεις. Καὶ γὰρ πεπλανημένας τὰς φήμας εὕρισκον, τῶν μὲν ἀπαγγελλόντων ἐν Σαμοσάτοις διατρίβειν σου τὴν εὐλάβειαν, τῶν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ, ἄλλων δὲ περὶ τὰς Βάτνας αὐτὰς διαβεβαιουμένων ἐωρακέναι· διὸ οὐδὲ συνεχῶς ἐπέστειλα. Νῦν δὲ μαθὼν ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγειν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Σατορνίνου τοῦ κόμητος ἔδωκα τὴν ἐπιστολὴν προθύμως τῷ ποθεινοτάτῳ καὶ εὐλαβεστάτῳ ἀδελφῷ Σαγκτησίμῳ τῷ συμπρεσβυτέρῳ, δι' οὗ προσφθέγγομαί σου τὴν ἀγάπην παρακαλῶν ὅπουπερ ἂν ἦς μεμνησθαι μάλιστα μὲν τοῦ Θεοῦ, εἶτα καὶ ἡμῶν οὐς ἀγαπᾷν ἐξ ἀρχῆς προείλου καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκειοτάτοις ἀριθμουμένους». (Μ. Βασιλείου, «Ἐπιστολὴ ρλβ' (132)», ΒΕΠΕΣ 55, 159-160). (Ἡ ἀνωτέρω ἔκφρασις τοῦ μεγάλου φωστῆρος τῆς Καισαρείας: «ὅπουπερ ἂν ἦς», φανερώνει τὴν ἄγνοιάν του περὶ τῆς τύχης τοῦ ἐκδιωχθέντος Ἀβρααμίου).

Τέλος, ὁ Ἀβραάμιος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀγίους Πατέρας, ὁποῦ ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν Β' Οἰκουμένην Σύνοδο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, τὸ 381 μ.Χ. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν 18' τοῦ Φεβρουαρίου μηνός.

ματικούς τους. Ἀναχωρώντας ἀπὸ ἐκεῖ, ἐφθάσαμε, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, εἰς τὴν Ἔδεσσα. Μόλις ἐφθάσαμε¹, ἐπήγαμε ἀμέσως εἰς τὴν ἐκκλησία καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Θωμᾶ². Φθάνοντας ἐδῶ, ἔγινε προσευχή καὶ ὅτι ἄλλο συνηθίζομε νὰ τελοῦμε εἰς τοὺς ἁγίους Τόπους, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀνάγνωσις σὲ κάποια κείμενα, πὺν ἀναφέρονται εἰς τὸν ἅγιο Θωμᾶ³. Ἡ ἐκκλησία πὺν ὑπάρχει ἐκεῖ εἶναι μεγάλη, πολὺ ὠραία καὶ νεόκτιστη, ἕνα οἰκοδόμημα ἀντάξιον νὰ εἶναι ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ⁴. Ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχαν πολλὰ, πὺν ἤθελα νὰ τὰ ἰ-

1. Κατὰ τὴν 19^η Ἀπριλίου τοῦ 384 μ.Χ.

2. Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Θωμᾶ ἦταν μᾶλλον τμῆμα τῆς ἐκκλησίας.

3. Μᾶλλον πρόκειται γιὰ κείμενα προερχόμενα ἀπὸ ἕνα ἐκτενέστερο ἔργον, τὶς «Πράξεις τοῦ Θωμᾶ», πὺν ἐγράφησαν περὶ τὸ 225 μ.Χ. καὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ πῶς ὁ Ἀπόστολος Θῶμας εὐηγγελίσθη τὴν Ἰνδία. Τὸ πρωτότυπον συριακὸν ἔργον μετεφράσθη ἔνωρις εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν. Ἐνα ἄλλο ψευδεπίγραφον ἔργον, τὸ «Κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιον», ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἀπόστολον, ἀλλὰ γραμμένο ὑπὸ τῶν γνωστικῶν, εἶχε ἀμέσως καταδικασθῆ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπ' αὐτοῦ, ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἱεροσολύμων ἀναφέρει: «...Τῆς δὲ Καινῆς Διαθήκης, τὰ τέσσαρα μόνον εὐαγγελία· τὰ δὲ λοιπὰ ψευδεπίγραφα καὶ βλαβερὰ τυγχάνει. Ἐγραψαν καὶ Μανιχαῖοι κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, ὅπερ εὐωδία τῆς εὐαγγελικῆς ἐπωνυμίας ἐπικεχρωσμένον, διαφθείρει τὰς ψυχὰς τῶν ἀπλουστέρων. Δέχου δὲ καὶ τὰς Πράξεις τῶν δώδεκα ἀποστόλων. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὰς ἐπτὰ, Ἰακώβου, καὶ Πέτρου, καὶ Ἰωάννου, καὶ Ἰούδα καθολικὰς ἐπιστολάς· ἐπισφράγισμα δὲ τῶν πάντων, καὶ μαθητῶν τὸ τελευταῖον, τὰς Παύλου δεκατέσσαρας ἐπιστολάς. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα, ἐν δευτέρῳ κείσθω. Καὶ ὅσα μὲν ἐν ἐκκλησίαις μὴ ἀναγινώσκονται, ταῦτα μηδὲ κατὰ σαυτὸν ἀναγίνωσκε, καθὼς ἤκουσας...». («Κατήχησις Δ' φωτιζομένων», λς' – ΒΕΠΕΣ, 39, 79).

4. Ἡ περίφημη αὐτὴ ἐκκλησία, σύμφωνα μὲ τὸ «Χρονικὸν τῆς Ἐδέσ-

4 δῶ, ἔπρεπε νὰ παραμείνω τρεῖς ἡμέρες. Λοιπόν, ἐντὸς αὐτῆς τῆς πόλεως εἶδα πολλὰ μαρτύρια⁵ καὶ ἁγίους μοναχοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι διέμεναν πλησίον εἰς τὰ μαρτύρια καὶ ἄλλοι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ὅπου εἶχαν τὰ κελλία τους εἰς τόπους ἀπομεμονωμένους. Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος αὐτῆς τῆς πόλεως, ἄνθρωπος γνησίας εὐσεβείας, μοναχὸς καὶ ὁμολογητῆς⁶, ὑποδεχόμενός με, εἶπε φι-

σης», εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ τὶς πλημμύρες τοῦ 201 μ.Χ., ἀλλ' ἐπανεκτίσθη τὸ 312/3 καὶ διευρύνθη κατὰ τὰ ἐπόμενα χρόνια.

⁵ Ἴσως αὐτὴ εἶναι ἡ ἐκκλησία, ὅπου ἀσκήτευσεν ἐπὶ «ἔτη ἰζ'» ὁ ἅγιος Ἀλέξιος, «ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ», ὁ ὁποῖος, κατὰ τὸν βίον του: «...Κατέλιπεν τὴν Ρώμην ... καὶ κατέλαθεν Ἐδεσσαν τὴν μεσοποταμίαν πόλιν, ἔνθα κεῖται ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Δεσπότη τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἣν ἔδωκεν Ἀβάρῳ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ, καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει ... ὡς προσαίτης ἐκάθητο εἰς τὸν νάρθηκα τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου...». («Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ», «Ἄνθη Εὐσεβείας, 1», ἔκδ. «Τῆνου», Ἀθῆναι 1994, σ. 24). Δεδομένου, μάλιστα, ὅτι «τοποθετεῖται, κατὰ πιθανώτερη ἐκτίμησιν, ἡ περίοδος τῆς ἐν Συρίᾳ ἀσκήσεώς του μεταξὺ τῶν ἐτῶν 373-390», (πρβλ. «Ἡ ἐμφάνεια τοῦ ἀφανοῦς, ἢ ἄλλως τὸ συναξάρι τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ», ἔκδ. Ἱ. Μονῆς Κοιμήσεως Θεοτόκου Μπούρα, Ἀθῆναι 2005, σ. 81), συνεπῶς ὁ ἅγιος εὐρίσκειτο εἰς τὴν Ἐδεσσα, ὅταν διῆλθε ἀπὸ ἐκεῖ ἡ Αἰθερία, τὸ 384 μ.Χ.

5. Κατὰ τὸ «Χρονικὸν τῆς Ἐδέσσης», εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὑπῆρχαν ἄλλα δύο μαρτύρια: α') Τῶν ἁγίων Γουρία, Σαμωνᾶ καὶ Ἀβίου, τὸ ὅποῖον ἐκτίσθη μετὰ τὸ 345 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀβρααμίου, καὶ β') τοῦ ἁγίου Δομετίου (κατ' ἀκρίβειαν τοῦ ἁγίου προφήτου Δανιήλ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὅμως ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Δομετίου), τὸ ὅποῖον ἐκτίσθη μετὰ τὸ 379 ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Εὐλόγιου.

6. Πρόκειται περὶ τοῦ Εὐλόγιου, ἐπισκόπου Ἐδέσσης κατὰ τὰ ἔτη 379-387 μ.Χ. Αὐτὸς ὁ «Εὐλόγιος, ἀνὴρ ἀξιάγαστος», ἦταν ἀπὸ τοὺς ἁγί-

λοφρόνως: «Ἐπειδὴ σὲ βλέπω, κόρη μου, πὼς διὰ τὴν εὐσέβειαν ἔχεις ὑποβληθῆ εἰς τόσους κόπους, νὰ ἔλθῃς ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου ἕως αὐτὰ ἐδῶ τὰ μέρη μας, ἂν θέλῃς, θὰ σοῦ δεῖξωμε ὄλους τοὺς τόπους, ποὺ ἐπιθυμοῦν οἱ χριστιανοὶ νὰ ἰδοῦν». Τότε λοιπόν, ἀφοῦ πρῶτον ἐδόξασα τὸν Θεὸν καὶ εὐχαρίστησα τὸν ἐπίσκοπο, τὸν παρεκάλεσα θερμῶς νὰ εὐαρεστηθῆ νὰ πράξῃ αὐτὸ ποὺ ἔλεγε.

Μὲ ὠδήγησε λοιπόν ἀρχικῶς εἰς τὸ ἀνάκτορον Αὐγάρου τοῦ βασιλέως¹, καὶ ἐκεῖ μοῦ ἔδειξε ἕνα πρότυπον ἄ-

6

ους Πατέρας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ μνήμη του ἐορτάζεται τὴν κ' τοῦ Αὐγούστου μηνός.

Ὡς ἱερεύς, ὁ ἅγιος Εὐλόγιος, εἶχεν ἐξορισθῆ, ὑπὸ τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλη, εἰς τὴν Ἀντινὴ τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς σχετικῶς: «... Ὁ δὲ μέγας Εὐσέβιος (ἐπίσκοπος Σαμοσάτων), ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐπαυελθῶν, Ἀκάκιον μὲν ἐν Βεροίᾳ χειροτόνηκεν, ἐν Ἱεραπόλει δὲ Θεόδοτον, Εὐσέβιον δὲ Χαλκίδος, Κύρου δὲ Ἰσίδωρον ... Φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ Εὐλόγιον ἐκεῖνον, τὸν ὑπὲρ τῶν ἀποστολικῶν ἡγωνισμένον δογματῶν καὶ εἰς τὴν Ἀντινὴ μετὰ Πρωτογένους ἀπεσταλμένον, τῆς Ἐδέσσης χειροτονηκέναι ποιμένα· Βάρσης γὰρ ὁ Θεσπέσιος ἤδη τοῦ βίου τὸ τέλος ἐδέδεκετο. Εὐλόγιος δὲ Πρωτογένην, τῶν ἀγῶνων τὸν κοινωνόν, ταῖς Κάρραις ἐπέστησεν, ἰατρὸν ἀλεξίκακον οὐκ εὖ διακειμένην δωρησάμενος πόλει...». (Θεοδωρήτου Κύρρου, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία», (Ε', δ'), – PG 82, 1204).

1. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ α' π.Χ. αἰῶνος, ἕνας κλάδος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Πάρθων κατῆλθε πρὸς νότον καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν μικρὰν, ἀλλὰ πολυθρύλητον πέραν τοῦ Εὐφράτου πόλιν τῆς Ἐδέσσης, καὶ ἐδημιούργησεν ἕνα ἀνεξάρτητον σχεδὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οἱ κυβερνῆται ἐθεωροῦντο ὡς «τοπάρχαι». Οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ εἶχαν τὸ γενικὸν ὄνομα Αὐγαρ, καὶ ἐβασίλευσαν ἀπὸ τὸ 132 π.Χ. ἕως τὸ 216 μ.Χ.

Ἕνας ἐξ αὐτῶν, ὁ Αὐγαρ Ε' Οὐκάμα (Μαῦρος), ἦταν σύγχρονος τοῦ Ἰ-

γαλμα τοῦ βασιλέως, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἔλεγον, τοῦ ὁμοί-αζε καταπληκτικῶς εἶναι μαρμάρينو, ἀλλὰ τόσο λαμπερὸν ὡς νὰ ἦταν ἀπὸ μαργαριτάρια. Ἀπὸ τὸ πρόσωπό του ὁ Αὐγαρος ἐφαίνετο ὅτι ἦταν ἄνδρας σοφὸς καὶ σεβάσμιος. Τότε, ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μοῦ εἶπε: «Κοίταξε, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλεὺς Αὐγαρος, ὁ ὁποῖος πρὶν ἴδῃ τὸν Κύριον, ἐπίστευσε ὅτι ἦταν ἀληθῶς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»². Πλησίον του ἦταν καὶ ἕνα ἄλλο ἄγαλμα παρόμοιο, κατασκευασμένο ἀπὸ ἴδιο μάρμαρο, ποὺ μοῦ εἶπε ὅτι ἦταν ὁ υἱὸς τοῦ Μάγνος· καὶ αὐτὸς εἶχε εἰς τὸ πρόσωπό του κάποιαν ἀξιοπρέπεια.

7 Ἐπειτα εἰσήλθαμε εἰς τὸ ἀνάκτορο. Ἐκεῖ ὑπῆρχαν πηγὲς ἄφθονες ἀπὸ ψάρια, τέτοια ψάρια ποὺ δὲν ἔχει ἰδῆ κανεὶς πάλι, τόσο ἦταν μεγάλα· τόσο καὶ τὰ νερὰ αὐτὰ ἦσαν διαυγῆ καὶ εὐγευστα³. Ἡ πόλις αὐτή, σήμερα,

ἡσοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸς «ἐπεθύμησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ ἰδῆ τὸν Κύριον με τοὺς ἰδίους τοῦ ὀφθαλμοῦς. Δὲν ἐδύνετο ὅμως, ἐπειδὴ λέπρα μαύρη εὐγῆκεν εἰς ὅλον τὸ σῶμα του, ἡ ὁποία κατέτρωγεν αὐτὸ καὶ κατέφθειρε... Κατὰ δὲ τὰς ἡμέρας τοῦ Σωτηρίου Πάθους τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔγραψε μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κύριον, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν εἰς αὐτὸν με κάποιον Ἀνανίαν...». (Ἀγίου Νικοδήμου, «Συναξαριστής, (Αὐγούστου ις')», τ. Γ', σ. 480).

2. Οἱ φράσεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν «ΙΗΣΟΥ ... ΤΟΠΑΡΧῆ ΑΒΓΑΡΩ: “Μακάριος εἶ πιστεύσας ἐν ἐμοί, μὴ ἐωρακῶς με”...», καὶ τὴν «ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΓΡΑΦΕΙΣΑΝ ΥΠΟ ΑΒΓΑΡΟΥ ΤΟΠΑΡΧΟΥ ΤΩ ΙΗΣΟΥ... : “...Ἰησοῦ ... σὺ υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ...”» (Εὐσεβίου, «Ἱστορία» – ΒΕΠΕΣ, 19, 220).

3. Δύο ἀπὸ τὶς περὶφημες αὐτὲς πηγὲς ὑπάρχουν μέχρι σήμερα εἰς τὴν Ἔδεσσα (Οὔρφα), κοντὰ εἰς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως. Οἱ στέρνες αὐτὲς εἶναι δύο ὀρθογώνιες δεξαμενές, ποὺ τροφοδοτοῦνται

δὲν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως ἄλλη πηγὴ, ἐκτὸς ἐκείνης
ποῦ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ ἀνάκτορο, καὶ εἶναι ὡσὸν ἕνας
μεγάλος ἀσημένιος ποταμός. Τότε ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος 8
μοῦ ἐδιηγήθη τὴν ἱστορία τοῦ νεροῦ αὐτοῦ, μὲ τὰ ἐξῆς
λόγια: «Ὀλίγον καιρὸν ἀργότερα, ἀφ' ὅτου ὁ βασιλεὺς
Αὐγάρως ἔγραψε πρὸς τὸν Κύριον, καὶ ὁ Κύριος τοῦ ἀ-
πῆντησε διὰ τοῦ ταχυδρόμου Ἀνανίου, ὅπως εἶναι γραμ-
μένον εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ὀλίγον ἀργότερα, ἤλθαν
οἱ Πέρσαι καὶ ἐπολιόρησαν τὴν πόλιν. Ἀλλ' ἀμέσως ὁ 9
Αὐγάρως, φέροντας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν
πύλην τῆς πόλεως, προσευχήθη δημοσίως μὲ ὅλην τὴν
στρατιάν του. Ἐπειτα, συνεχίζοντας εἶπε: «Κύριε Ἰη-
σοῦ, ὑπεσχέθης εἰς ἡμᾶς ὅτι οὐδεὶς ἐχθρὸς θὰ εἰσέλθῃ
ποτὲ εἰς τὴν πόλιν¹. Ἴδού, ὅμως, ὅπου τὴν στιγμὴν αὐ-
τὴν μᾶς ἐπιτίθενται οἱ Πέρσαι». Ὅταν εἶπε αὐτὰ ὁ βασι-

ἀπὸ τὰ ἄφθονα νερὰ τῶν ἰδικῶν τους πηγῶν, καὶ εἶναι γεμάτες ἀπὸ κυ-
πρίνους. Ὁ ἐντόπιοι (μουσουλμάνοι) λέγουν, ὅτι «ὅποιος φάει ἔστω καὶ
ἕνα ἀπὸ αὐτὰ «τὰ ψάρια τοῦ Ἀβραάμ», ποῦ θεωροῦνται ἱερά, θὰ χάσει
τὸ φῶς του...». Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἰχθύων εἰς τὸν Ἀβραάμ, καίτοι ἀνιστό-
ρητος, ὀφείλεται μᾶλλον εἰς μίαν ἀρχαία παραδόσι, κατὰ τὴν ὁποίαν
«ἡ Ἐδεσσα ὑπολαμβάνετο ὡς ἡ ἀρχαία πόλις Οὐρ τῶν Χαλδαίων, οἱ δὲ
Ἰουδαῖοι ἐπεσκέπτοντο ταύτην ὡς γενέθλιον πόλιν τοῦ Ἀβραάμ...».

1. Ἡ ὑπόσχεσις αὐτὴ, περὶ τῆς προστασίας τῆς πόλεως Ἐδέσσης, δὲν
ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν ἱστορικὸν Εὐσέβιον (ΒΕΠΕΣ, 19, 220), ποῦ κατέγρα-
ψε τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Κυρίου μετὰ τοῦ Αὐγάρου, ἐπειδὴ πιθανὸν
οἱ πηγές του ἦσαν κάπως ἐλλειπεῖς. (Διαφαίνεται, ὅμως, κάπως εἰς
τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς: «*ΙΗΣΟΥΣ ... ΤΟΠΑΡΧΗ ΑΒΓΑΡΩ*: «Μακάριος
εἶ...»). Ἐτσι, πρώτη ἡ Αἰθερία ἐδῶ μαρτυρεῖ περὶ τῆς παραδόσεως αὐ-
τῆς, ἡ ὁποία ἐπίσης διασώζεται εἰς νεώτερα χειρόγραφα (1 συριακὸ
καὶ 5 ἑλληνικά), ποῦ περιέχουν τὴν ἀλληλογραφία τοῦ Αὐγάρου.

λεύς, κρατῶν εἰς τὰ ὑψωμένα χέρια του τὴν ἐπιστολὴν
ἀνοικτὴν, ἔξαφνα ἔπεσε μεγάλο σκοτάδι ἔξω ἀπὸ τὴν
πόλιν, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἐπλησία-
ζαν ἤδη τόσον τὴν πόλιν, ὥστε δὲν ἀπεῖχαν πλέον παρὰ
τρία μίλια. Ἀλλὰ τότε τὸ σκοτάδι ἔρριψε μεταξύ τους
μίαν γενικὴν ταραχὴν, ὥστε μετὰ δυσκολίας ἠμπόρεσαν
νὰ ἐγκαταστήσουν τὸ στρατόπεδόν τους καὶ νὰ περικυ-
κλώσουν τὴν πόλιν εἰς ἀπόστασις τριῶν μιλίων. Τόση ἦ-
ταν ἡ ταραχὴ αὐτὴ, ὥστε καὶ ἀργότερα οὐδέποτε ἠμπό-
ρεσαν οἱ Πέρσαι νὰ διακρίνουν ἀπὸ ποῖον μέρος θὰ ἠμ-
ποροῦσαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν ἐπολι-
ορκοῦσαν ἐξ ἀποστάσεως τριῶν μιλίων κατὰ τὴν διάρ-
κειαν πολλῶν μηνῶν. Ἀργότερα, βλέποντας ὅτι μὲ κανέ-
ναν τρόπον δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν πό-
λιν, ἠθέλησαν νὰ παραδώσουν τοὺς κατοίκους τῆς, διὰ
τῆς δίψης, εἰς τὸν θάνατον. Τὸ μικρὸν αὐτὸ βουναλάκι,
κὸρη μου, ποῦ βλέπετε νὰ δεσπόζῃ τῆς πόλεως, τὴν ἐπο-
χὴν ἐκείνην ἔφερε τὸ νερὸν εἰς τὴν πόλιν. Τότε, βλέπον-
τας αὐτὸ οἱ Πέρσαι, ἔστρεψαν τὸ ρεῖθρον τοῦ νεροῦ ἀπὸ
τὴν πόλιν καὶ τοῦ ἔδωκαν κατεύθυνσιν πρὸς τὸ μέρος, ὅ-
που εἶχαν στρατοπεδεύσει. Τὴν ἡμέραν λοιπὸν καὶ τὴν
ῶραν, ποῦ οἱ Πέρσαι ἔστρεψαν τὸ νερὸ πρὸς τὸ στρατό-
πεδόν τους, κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, διὰ μιᾶς ἀνέβλυσαν
οἱ πηγές αὐτές, ποῦ βλέπετε ἐδῶ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἡμέ-
ραν μέχρι σήμερον, δόξα τῷ Θεῷ, ἐξακολουθοῦν νὰ ρέ-
ουν ἐδῶ. Ὅσον διὰ τὸ νερὸ, ποῦ ἔστρεψαν οἱ Πέρσαι, ἐ-
στέρησε πλήρως τὴν ἰδίαν ἐκείνην ῶραν, ὥστε οἱ πολι-
ορκεῖται τῆς πόλεως δὲν εἶχαν οὔτε τὸ νερὸ, ποῦ εἶχαν ἀ-
νάγκην διὰ νὰ πιοῦν μίαν καὶ μόνην ἡμέραν, ὅπως αὐτὸ

φαίνεται μέχρι σήμερα, επειδή ουδέποτε πλέον μέχρι
σήμερα εμφανίσθηκε εις αὐτὸν τὸν τόπον ὑγρασία. Καί
τότε, κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, ποὺ εἶχε ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ γί- 13
νη ἔτσι, ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρί-
δα τους, τὴν Περσίαν. Εἰς τὸ ἐξῆς, ὅποτε οἱ ἐχθροὶ ἤθε-
λαν νὰ πλησιάσουν διὰ νὰ πολιορκήσουν τὴν πόλιν, ἔφε-
ραν τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἐδιάβαζαν ἐμπρὸς εἰς τὴν πύ-
λην, καὶ ἀμέσως, κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ, ὅλοι οἱ ἐχθροὶ ἀ-
πεμακρύνοντο». Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μοῦ εἶπε καὶ τοῦτο: 14
«Εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἀνέβλυσαν αὐτὲς οἱ κρῆνες, παλαι-
ότερα ἦταν τόπος πεδινός, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλε-
ως, εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Αὐγάρου. Τὸ
ἀνάκτορον τοῦ Αὐγάρου ἦταν εἰς κάποιον ὕψος· ὅπως
βλέπετε διακρίνεται καὶ σήμερον. Ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐ-
συνήθιζαν, ὅταν ἔκτιζαν ἀνάκτορα, νὰ τὰ κτίζουν εἰς τό-
πους ὑπερυψωμένους. Ὅμως, ὅταν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον 15
ἀνέβλυσαν οἱ πηγές, τότε ὁ Αὐγάρου ἔκτισε διὰ τὸν υἱ-
ὸν του Μάγνον, τοῦ ὁποίου τὸ ἄγαλμα βλέπετε νὰ εἶναι
τοποθετημένον πλησίον εἰς τὸ ἄγαλμα τοῦ πατρός του,
τὸ ἀνάκτορον, ποὺ εἶναι ἐδῶ, ἔτσι ὥστε οἱ πηγές νὰ εἶ-
ναι περικυκλωμένες μέσα εἰς τὸ ἀνάκτορον».

Ἄφοῦ μοῦ ἐδιηγήθη ὅλα αὐτά, ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μοῦ 16
λέγει: «Ἄς ἔλθωμε τώρα εἰς τὴν πύλην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν
εἰσῆλθε ὁ ταχυδρόμος Ἀνανίας μετὰ τὴν ἐπιστολὴν, γιὰ
τὴν ὁποίαν σοῦ ὠμίλησα». Ὅταν ἐφθάσαμε εἰς τὴν πύ-
λην¹, ὁ ἐπίσκοπος, ἀφοῦ ἐστάθη νὰ προσευχηθῆ, μᾶς ἐ-

διάβασε τὶς ἐπιστολές, καὶ ἔπειτα εὐλογῶν ἡμᾶς προ-
σευχῆθη πάλι. Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μᾶς εἶπε καὶ πῶς, ἀ- 17
πὸ τότε, ποὺ ὁ ταχυδρόμος Ἀνανίας διῆλθε ἀπὸ αὐτὴν
τὴν πύλην μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Κυρίου μέχρι σήμερα, ἡ
πύλη φυλάσσεται ὥστε κανεὶς ἀκάθαρτος ἄνθρωπος νὰ
μὴ διέλθῃ δι' αὐτῆς, κανεὶς ἄνθρωπος πενηθοροῶν, καὶ
νὰ μὴ ἐξάγουν δι' αὐτῆς τὸ νεκρὸ σῶμα κάποιου ἀνθρώ-
που. Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος μᾶς ἔδειξε καὶ τὸν τάφο τοῦ Αὐ- 18
γάρου καὶ τῆς οἰκογενείας του· εἶναι πολὺ ὠραῖος, ἀλλὰ
μετὰ ρυθμὸ ἀρχαϊκό. Μᾶς ὠδήγησε καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸ ἀνά-
κτορον, ποὺ ὁ βασιλέας Αὐγάρου εἶχε ὡς πρῶτον τόπον κα-
τοικίας του, καὶ μᾶς ἔδειξε ὅλους τοὺς ἄλλους χώρους.
19 Ὑπάρχει καὶ κάτι, ποὺ μοῦ ἔδωσε ἰδιαίτερος μεγάλη χα-
ρά. Αὐτὲς οἱ ἐπιστολές, τὸσον τοῦ Αὐγάρου πρὸς τὸν
Κύριον ὅσον καὶ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Αὐγάρου, τὶς ὁποῖ-
ες μᾶς ἐδιάβασε ἐκεῖ ὁ ἐπίσκοπος, μοῦ ἐδόθησαν ἀπὸ
τὸν ἴδιον εἰς ἀντίγραφα. Ἄν καὶ εἶχα τὰ ἀντίγραφα τους
εἰς τὴν πατρίδα μου, ὅμως ἐθεώρησα ὅτι εἶναι πολὺ κα-
λὸ νὰ πάρω αὐτά, ποὺ μοῦ προσεφέρθησαν, φοβουμένη
μήπως τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἔχομε εἰς τὴν πατρίδα μας
εἶναι ὀλιγώτερον πληρὲς², διότι πράγματι ὑπάρχουν πλε-
ονεκτῆματα εἰς αὐτό, ποὺ ἔλαβα ἐδῶ. Λοιπόν, ἂν θέλῃ
ὁ Θεὸς μας Ἰησοῦς καὶ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μας,
θὰ τὸ διαβάσετε καὶ σεῖς, ἀγαπητές μου.

Η ΧΑΡΡΑΝ

1. Πρόκειται γιὰ τὴν δυτικὴν πύλην τῆς Ἐδέσσης, διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν
εἰσελθεῖ καὶ ἡ Αἰθέρια.

2. Ἀσφαλῶς ἐννοεῖ μία λατινικὴ μετάφρασι τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστο-
ρίας» τοῦ Εὐσεβίου, ὅπου ἀπουσίαζαν οἱ ἀντίστοιχοι ὑποσχέσεις.

πους πού εἶχαν τὴν καλωσύνη, εἰς ὅλα τὰ κελλία ὅπου ἐπήγαμε, νὰ μᾶς δεχθοῦν προθύμως καὶ νὰ συζητήσουν μαζί μας καὶ νὰ μᾶς συγκλονίσουν μὲ ὅσα εἶπαν, μὲ λόγια ἀντάξια τῶν στομάτων ἐκ τῶν ὁποίων ἐξήρχοντο. Εὐαρεστήθησαν νὰ προσφέρουν εὐλογίες εἰς ἐμὲ καὶ εἰς ὅσους μὲ συνώδευαν, ὅπως συνηθίζουν οἱ μοναχοὶ νὰ δίδουν εἰς τοὺς ξένους, πού μετὰ χαρᾶς δέχονται εἰς τὰ κελλία τους. Ἐπειδὴ ὁ τόπος αὐτὸς εἶναι μία μεγάλη πεδιάδα, ὁ ἐπίσκοπος μου ἔδειξε ἀπέναντί μας μία μεγάλη κωμόπολι, εἰς ἀπόστασι πεντακοσίων περιπτου βημάτων ἀπὸ τὸ φρέαρ, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ διήλθαμε. Ἡ κωμόπολις αὐτή, πού ὀνομάζεται Φαδάνα, ὑπῆρξε ὁ τόπος διαμονῆς τοῦ Λάβαν τοῦ Σύρου· ἐντὸς δὲ τῆς κωμοπόλεως μου ἔδειξαν τὸν τάφο τοῦ Λάβαν τοῦ Σύρου, πενθεροῦ τοῦ Ἰακώβ. Μοῦ ἔδειξαν καὶ τὸν τόπον, ὅπου ἡ

4

5

Ραχὴλ ἔκλεψε τὰ εἶδωλα τοῦ πατέρα της. Ἔτσι λοιπόν, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶδα τὰ πάντα, ἀποχαιρέτησα τὸν ἅγιον ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἁγίους μοναχοὺς, πού εἶχαν τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς ὀδηγήσουν ἕως ἐδῶ, καὶ ἐπιστρέψαμε εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμο καὶ τοὺς ἰδίους σταθμούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχαμε διέλθει πηγαίνοντας.

πιστρέφοντας εἰς τὴν Ἀντιόχεια¹, παρέμεινα ἐκεῖ ἀκόμη μίαν ἐβδομάδα, ὅσον ἐχρειάζετο νὰ ἐτοιμασθῶ διὰ τὸ ταξίδι. Τότε, ἀναχωρώντας ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια, μετὰ ἀπὸ πολλοὺς σταθμούς,

KB'

1. Δηλαδή, κατὰ τὸν Μάιο τοῦ 384 μ.Χ.

ἔφθασα εἰς τὴν ἐπαρχία τῆς Κιλικίας, ὅπως λέγεται, ἡ ὁποία ἔχει μητρόπολι τὴν Ταρσό², ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχα ἤδη διέλθει πηγαίνοντας εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐπειδὴ εἰς ἀπόστασι τριῶν σταθμῶν ἀπὸ τὴν Ταρσό, εἰς τὴν Ἰσαυρία, εὐρίσκεται τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Θέκλης³, εἶχα μεγάλη διάθεσι νὰ μεταβῶ ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ἦταν τόσον πλησίον.

Η ΣΕΛΕΥΚΕΙΑ

ΚΓ' **Α**ναχωρώντας, λοιπόν, ἀπὸ τὴν Ταρσό ἔφθασα εἰς κάποια παραθαλασσία πόλι τῆς Κιλικίας, πού ὀνομάζεται Πομπηίουπολις. Ἀπὸ ἐκεῖ, εἰσδύον-

2. Ἡ Ταρσὸς εἶναι πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κτισμένη ἐπὶ εὐφορωτάτης πεδιάδος, εἰς μικρὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσα, παρὰ τὸν Κύδνο ποταμό. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦταν ὀνομαστὴ διὰ τὴν φιλοσοφικὴ καὶ φιλολογικὴ σχολή της. Ὑπῆρξε πατρις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

3. Ἡ πρωτομάρτυς Θέκλα ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἰκόνιον τῆς Λυκαονίας περὶ τὸ 32 μ.Χ. Διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐπίστευσε εἰς τὸν Χριστὸν καί, ἀφοῦ κατέλιπε τοὺς οἰκείους της, ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον, περιερχομένη τις πόλεις Λυκαονίας, Πισιδίας, Ἰσαυρίας, κτλ. Πολλοὶ ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας τὴν μνημονεύουν εἰς τὰ ἔργα τους. Κατὰ τὸν δ' αἰῶνα, εἰς τὴν Σελεύκεια, ὅπου ἀπέθανε, τὸ «Μαρτύριόν» της ἔγινε πολυφώιτητον προσκύνημα.

Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ σχετίζεται καὶ μὲ τὸν βίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, διότι ὁ ἅγιος κατέφυγε, ἀπὸ τοῦ 376 ἕως τοῦ 373 μ.Χ., εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήρι: «...Καὶ καταλαβὼν τὴν Σελεύκειαν, τῷ παρθενῶνι τῆς πανάγνου Θέκλης ἐνδιδιαιτᾶται, καιρὸν ἐνδιδούς ἐπίσκοπόν τινα καταστῆναι Ναζιανζοῦ...». («Βίος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου», ΒΕΠΕΣ, 58, 226. Πρβλ. ΒΕΠΕΣ, 62, 49).

τας εις τὰ ὄρια τῆς Ἰσαυρίας, ἐστάθμευσα εἰς τὴν πόλι,
ποῦ ὀνομάζεται Κώρυκος¹, καὶ τὴν τρίτην ἡμέρα ἔφθα-
σα εἰς τὴν πόλι τὴν ὀνομαζομένη Σελεύκεια² τῆς Ἰσαυ-
ρίας. Φθάνοντας ἐκεῖ, ἐπῆγα νὰ συναντήσω τὸν ἐπίσκο-
πον³, ἕναν ἀληθῆ ἄγιο, παλαιὸ μοναχό. Εἰς αὐτὴν τὴν πό-
λιν εἶδα μίαν ὠραιότητα ἐκκλησία. Ἐπειδὴ ἀπὸ ἐδῶ ἕως
τὴν ἐκκλησία τῆς ἀγίας Θέκλης, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἕξω
τῆς πόλεως ἐπὶ ἐνὸς ὄροπεδίου, εἶναι ἀπόστασις χιλίων
πεντακοσίων βημάτων περίπου, ἐπροτίμησα νὰ συνεχί-
σω τὴν πορεία μου ἕως ἐκεῖ, ὅπως εἶχα ἤδη ἀποφασίσει.
Πέριξ αὐτῆς τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχουν μόνον ἀπειράριθ-
μα μοναστήρια ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν⁴. Ἐκεῖ συνάντησα

1. Ἡ Κώρυκος εἶναι ὀχυρὰ πόλις τῆς Τραχείας Κιλικίας, μετὰ λιμένος.
2. Ἡ Σελεύκεια εἶναι πόλις τῆς Τραχείας Κιλικίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Καλυκάνδου, 10 χλμ. ἀπὸ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς. Ἡμίσειαν ὠ-
ραν ἀπὸ τῆς πόλεως εὐρίσκεται, ἐπὶ ὑψώματος, τὸ «Μεριεμλίκ», δη-
λαδὴ τὸ προσκύνημα τῆς ἀγίας Θέκλης, ἡ ὁποία, καταδιωκομένη ὑπὸ
τῶν ἐθνικῶν, κατέφυγεν ἐκεῖ πλησίον εἰς σπήλαιον, ὅπου καὶ κατεπό-
θη ἐντὸς τῆς γῆς. Μέχρι σήμερον σώζονται εἰς ὅλην τὴν περιοχὴν μνη-
μεῖα τῶν πρώτων χριστιανικῶν καὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων.
3. Ἴσως εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Συμπόσιος, ἕνας ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Β' Οἰ-
κουμενικῆς Συνόδου τοῦ 381 μ.Χ., ἡ ὁ διὰδοχός του Σάμος. Πρβλ. «...
Οὗτος γὰρ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ὦν ἔτι καταλόγου, ἐκκλησίας δὲ τῆς κα-
τὰ Σελεύκειαν, τῆς Θέκλας λέγω, κατὰ τινὰ δὲ χρειαὴν ὑπὸ τοῦ τότε
ταύτης προεδρεύοντος – Συμπόσιος δὲ ἦν οὗτος ὁ θαυμαστός καὶ θεῖ-
ος ἀνὴρ – εἰς τὴν Κωνσταντίνου καὶ βασιλίδα πόλιν σταλείς... Ὡς Συμ-
πόσιος ἐκεῖνος ὁ θεσπέσιος, ὡς Σάμος ἐκεῖνος ὁ θεῖος ἀνὴρ...». (Βασι-
λείου ἐπισκόπου Σελευκείας Ἰσαυρίας, «Θαύματα τῆς ἀγίας πρωτομάρ-
τυρος Θέκλης», Β', ιε' – PG 85, 592 D).
4. Διάφορες ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες, κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα, ἐπεβέβαιωσαν

μίαν ἀπὸ τὶς καλύτερες φίλες μου, διὰ τὴν ζωὴ τῆς ὁποί-
ας ὀμιλεῖ ὁλος ὁ κόσμος τῆς Ἀνατολῆς· εἶναι ἡ ἀγία δια-
κόνισσα Μαρθάνα⁵, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισα εἰς τὴν Ἱερου-

τὴν πληροφορίαν αὐτὴν.

5. Οἱ «διακόνισσες ἢ χῆρες» ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέραν τάξιν τῆς ἀρχαί-
ας Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ θεσμός αὐτὸς δὲν διετηρήθη ἐν συνεχείᾳ. Ἡ ἐκ-
κλησιαστικὴ συνείδησις, ἡ ὁποία ἀπέρρεε ἀπὸ τὴν Ἀποστολικὴν παρά-
δοσιν (Ρωμ. ις' 1, Α' Τιμ. ε', Α' Κορ. ζ' 14-19/ ζ' 1-17, 25-40/ ια' 3-14, 34-
35, Γαλ. γ' 26-29, Ἐφ. ε' 22-23, Διδαχὴ XIII, Ἰουστίνου «Ἀπολογία» 67,
«Διδασκαλία τῶν Ἀποστόλων» III, «Ἀποστολικαὶ Διαταγαί» II, κτλ.),
ἐξ ἀρχῆς ἀπέκλεισε τὴν εἴσοδο τῶν γυναικῶν εἰς τὸ ἱερατεῖον, ἐπειδὴ
α') ὁ Χριστὸς οὐδέμια γυναῖκα ἐπέλεξε μετὰ τῶν δώδεκα Μαθητῶν
Του, β') οἱ Ἀπόστολοι οὐδέποτε ἐχειροτόνησαν γυναῖκες, καὶ γ') ἡ Πα-
ναγία οὐδέποτε ἀπέκτησε κάποιο ἱερατικὸν ἀξίωμα.

Ἡ Παναγία εἶναι τὸ πρότυπον τῆς γυναικός. Ὅπως ἡ Θεοτόκος ἐγι-
νε δέκτης τῶν χαρισμάτων τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γὰρ νὰ διακονήσῃ
εἰς τὴν σάρκωσι τοῦ Ἱερέως τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου, τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἔτσι καὶ ἡ γυναῖκα δέχεται τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
γὰρ νὰ διακονήσῃ εἰς τὴν σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται
διὰ τῶν ἱερέων. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία εἶχε θεσπίσει τὶς «δι-
ακόνισσες ἢ χῆρες» πρὸς ἐξυπηρέτησι τοῦ ἔργου τοῦ ἱερατείου. Ἡ δι-
ακόνισσα δὲν εἶναι ὅπως ὁ διάκονος, δηλαδὴ πρῶτος βαθμὸς τῆς ἱερω-
σύνης, ἀλλὰ ὑπηρέτης τοῦ διακόνου, «μηδὲν ἄνευ τοῦ διακόνου πράτ-
τουσα ἢ φθειρομένη, ὡς οὐδὲ ὁ Παράκλητος ἀφ' ἑαυτοῦ τι λαλεῖ ἢ ποι-
εῖ, ἀλλὰ δοξάζων τὸν Χριστὸν περιμένει τὸ ἐκείνου θέλημα» («Ἀποστο-
λικαὶ Διαταγαί», II, 26, 6).

Ἡ «προχέρισις» τῶν διακονισσῶν ἦταν ἀναγκαία διὰ «τὰς τῶν γυναι-
κῶν ὑπηρεσίας... Καὶ γὰρ εἰς πολλὰς χρείας γυναικὸς χρῆζομεν διακό-
νου...» (ἐνθ' ἀνωτ., III, 16, 2). Οἱ διακόνισσες κατετάσσοντο εἰς τὴν τά-
ξι τῶν κατωτέρων κληρικῶν (ὑποδιακόνων, κτλ) καὶ δὲν ἤμποροῦσαν
νὰ πράξουν κάτι ἀπὸ ὅσα «ποιοῦσιν οἱ πρεσβύτεροι ἢ οἱ διάκονοι». Ἡ
«προχέρισις», λοιπόν, τῶν διακονισσῶν δὲν ἤμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μι-

σαλήμ, ὅπου εἶχε ἀναβῆ διαὶ νὰ προσευχηθῆ· αὐτὴ προΐστατο εἰς τὰ μοναστήρια τῶν ἀποτακτιτῶν¹ ἢ παρθένων. Ὅταν μὲ εἶδε, τί χαρὰ ἦταν αὐτὸ δι' ἐμὲ καὶ δι' ἐκείνην! Πῶς νὰ σᾶς τὸ περιγράψω; Ἀλλά, διαὶ νὰ ἐπιστρέψω εἰς

4

στηριακὴ χειροτονία γιὰ τὴν εἴσοδό τους εἰς τὸ ἱερατεῖον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ μία εἰδικὴ «χειροθεσία» γιὰ τὴν ἀσκησι συγκεκρμένου λειτουργήματος εἰς τὴν εὐρυτέρα ποιμαντικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας. (Δι' ὅλα τὰ ἀνωτέρω πρβλ. Φειδᾶ, τ. Α', σ. 210-6).

Ἡ ὑπαρξίς διακονίσσης εἰς μοναστήριον εἶναι σπανιωτάτη, ἐπειδὴ ἡ θέσις τῆς ἦταν εἰς τὸ πλευρὸ τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἱεροῦ κλήρου, διαὶ «τὰς τῶν γυναικῶν ὑπηρεσίας... Ὅποταν ἐν τισιν οἰκίαις ἄνδρα διάκονον γυναιξίν οὐ δύνασαι πέμπειν διὰ τοὺς ἀπίστους... διὰ τὰς τῶν φαύλων διανοίας» («Ἀποστολικαὶ Διαταγαί», III, 16, 1-2). Ἀσφαλῶς, ἡ ἐδῶ ἀναφερομένη Μαρθάνα θὰ ἦταν διακόνισσα εἰς τὸν κόσμον, καί, ὅταν ἀργότερα ἔγινε μοναχὴ, ἐξηκολούθησε νὰ φέρῃ τὸν ψιλὸν αὐτὸν τίτλον.

Ἡ διακόνισσα Μαρθάνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐπισκόπου Σελευκείας Ἰσαυρίας (ε' αἰ.): «...Καὶ τῶν γυναικῶν δ' αὐὴ πάλιν τὴν Μαρθάναν... ἃς οὐτε καταλέγειν μοι καιρός, εἰ μήπου καθ' Ἡσίοδον ἄρα καὶ αὐτὸς βουλοίμην γυναικῶν ἀρίστων ἄρτι κατάλογον γράφειν. Ὡν πάντων, εἴτε ἀνδρῶν ὧν κατέλεξα, εἴτε γυναικῶν, ὁ βίος καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία θαύματα ἐστὶ τῆς μάρτυρος, καὶ μάλα τῶν προειρημένων θαυμάτων ὑπέρτερα...». («Θαύματα τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης», Β', λ' – PG 85, 617 B).

1. Ἡ λέξις «ἀποτακτίτης» εἶναι μία ἄλλη ὀνομασία τοῦ «μοναχοῦ», προερχομένη ἀπὸ τὸ ρῆμα «ἀποτάσσω/-ομαι». Ἡ Αἰθερία χρησιμοποιεῖ πολλὰς φορὰς τὸν ὄρον αὐτὸν εἰς τὸ β' μέρος τοῦ «Ὀδοιπορικοῦ» τῆς, κατὰ τὴν περιγραφὴ τῆς λειτουργικῆς ζωῆς εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐννοεῖ τοὺς ἀσκητάς, ἄνδρας καὶ γυναῖκας (παρθένους), ποὺ ἐζοῦσαν κοινοβιακῶς ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν πόλεων, πλησίον κάποιας ἐκκλησίας. Περὶ τὸ τέλος τοῦ δ' αἰῶνος, ὅμως, «ἀποτακτῖται ὀνομάσθησαν αἰρετικοὶ τινες ἀπαρνηθέντες τὰ ἐγκόσμια ἀγαθὰ», οἱ ὅποιοι «εἶχοντο ἐγκρατικῶν τάσεων». (Πρβλ. ΒΕΠΕΣ, 55, 228 καὶ 74, 183-4).

τὸ θέμα μου, ἐδῶ, ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὑπάρχουν πολλὰ μοναστήρια καὶ εἰς τὸ κέντρον ἓνα μεγάλο τεῖχος, ποὺ περιβάλλει τὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μαρτύριον· εἶναι πολὺ ὠραῖο τὸ μαρτύριον αὐτό. Τὸ τεῖχος ἐκτίσθη ἐδῶ διαὶ νὰ προφυλάσῃ τὴν ἐκκλησίαν ἀπὸ τοὺς Ἰσαύρους, διότι εἶναι πολὺ κακοὶ ἄνθρωποι καὶ συχνῶς λεηλατοῦν². ἄλλως θὰ ἤμποροῦσαν νὰ βλάψουν τὸ μοναστήρι, ποὺ περιβάλλει τὴν ἐκκλησίαν. Φθάνοντας ἐδῶ, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ προσευχήθηκα εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἐδιάβασα ὅλες τὶς πράξεις τῆς ἁγίας Θέκλης³, ἐδόξασα χίλιες φορὰς τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν μας, ποὺ μὲ ἀξίωσε, τὴν ἀμαρτωλὴ καὶ ἀναξία τῆς προνοίας Του αὐτῆς, νὰ ἐκπληρώσω ὅλους τοὺς πόθους μου.

6 Λοιπόν, ἀφοῦ παρέμεινα ἐκεῖ δύο ἡμέρας καὶ ἐπισκέφθηκα τοὺς ἁγίους μοναχοὺς καὶ τοὺς ἀποτακτίτες, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ποὺ ἦσαν ἐκεῖ, ἀφοῦ προσευχήθηκα καὶ ἐκοινώνησα, ἐπέστρεψα εἰς τὴν Ταρσό, ἐπανευρίσκοντας τὸν δρόμον μου· ἐστάθμευσα ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἔπειτα, ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, συνέχισα τὴν πορείαν μου. Αὐθημερὸν ἔφθασα εἰς ἓναν σταθμὸν, ποὺ ὀνομάζεται Μομφουκρήνη καὶ εὐρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδες τοῦ Ταύρου, ἐκεῖ δὲ ἐστάθμευσα.

7 Τὴν ἐπομένην, ἀναρριχωμένη εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ταύ-

2. Τὸ βιβλίον: «Θαύματα τῆς ἁγίας πρωτομάρτυρος Θέκλης» ἀναφέρεται εἰς αὐτὰς τὶς συχνὰς λεηλασίας.

3. Τὰ περὶ τοῦ βίου τῆς ἁγίας Θέκλης εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον: «Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης», ποὺ ἐγράφη τὸν β' αἰῶνα, καὶ μετεφράσθη ἔπειτα εἰς πολλὰς γλώσσας.

ρου και διαβαίνοντας από ένα δρόμο που μᾶς ἦταν γνω-
στός εἰς ὅλες τις ἐπαρχίες, που εἶχα διασχίσει πηγαίνον-
τας¹, τὴν Καππαδοκία, τὴν Γαλατία καὶ τὴν Βιθυνία, ἔ-
φθασα εἰς τὴν Χαλκηδόνα², ὅπου ἐστάθμευσα γιὰ νὰ ἐ-
πισκεφθῶ τὸ περιφημώτατο μαρτύριον τῆς ἁγίας Εὐ-
φημίας³, που εἶναι εἰς αὐτὸν τὸν τόπο, τὸ ὁποῖον εἶχα ἰ-
δῆ καὶ ἄλλοτε.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

ἣν ἐπομένην, ἔφθασα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι⁴, 8

1. «Πηγαίνοντας» δηλαδή ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι πρὸς τὴν Ἱερου-
σαλήμ. Ἡ Αἰθερία εἶχε ταξιδεύσει ἀπὸ τὴν πατρίδα της ἕως τὴν Κων-
σταντινούπολι, διὰ θαλάσσης, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἕως τὰ Ἱεροσόλυμα διὰ ξη-
ρᾶς.
2. Ἡ Χαλκηδόνα εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βο-
σπόρου, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ ἀ-
νήκει εἰς τὴν ἐπαρχία τῆς Βιθυνίας. Ἐδῶ, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησία τῆς ἁ-
γίας Εὐφημίας συνῆθε ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (451 μ.Χ.), ὅπου κα-
τεδίκασε τὴν αἵρεσι τῶν Μονοφυσιτῶν.
3. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχαιότερα γνωστὴ, σήμερον, ἀναφορὰ περὶ τοῦ Μαρτυ-
ρίου τῆς ἁγίας Εὐφημίας εἰς τὴν Χαλκηδόνα, τὸ ὁποῖον περιγράφεται
ὑπὸ τῶν: α') Ἀστερίου Ἀμασειᾶς (†420/5 μ.Χ.), «Εἰς μαρτύριον τῆς
πανευφήμου μάρτυρος Εὐφημίας ἔκφρασις», Ὁμιλία ια', - (PG 40, 333-
7), καὶ β') Εὐαγγρίου Σχολαστικοῦ (†595 μ.Χ.), «Ἐκφρασις τοῦ εὐκτη-
ρίου οἴκου τῆς μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας, τῆς ἐν Χαλκηδόνι», «Ἐκ-
κλησιαστικὴ Ἱστορία», Β', γ' - (PG 86 β', 2492-6).
4. Δηλαδή, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 384 μ.Χ. Ἀπὸ τὴν Ταρσό μέχρι τὴν Ἄγ-
κυρα εἶναι ἀπόστασις 18 σταθμῶν, ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα μέχρι τὴν Νικομή-
δεια 12, καὶ ἀπὸ τὴν Νικομήδεια μέχρι τὴν Κωνσταντινούπολι 3.

δοξάζοντας τὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὁ ὁποῖος με ἀ-
ξίωσε, τὴν ἀμαρτωλὴ καὶ ἀναξία αὐτῆς τῆς προνοίας
Του, μᾶς τόσο μεγάλης εὐλογίας, νὰ μοῦ δώσῃ ὄχι μό-
νο τὸ κουράγιο διὰ τοῦτο τὸ ταξίδι, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνα-
τότητα νὰ διατρέξω τοὺς τόπους, που ἐπιθυμοῦσα, καὶ
9 νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι. Φθάνοντας ἐ-
δῶ, εἰς ὅλες τις ἐκκλησίες καὶ τὰ ἱερά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀ-
φιερωμένα εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς ὅλα τὰ μαρτύ-
ρια, που εἶναι πάμπολλα εἰς αὐτὴν τὴν πόλι⁵, δὲν ἔπαυ-
σα νὰ δοξάζω τὸν Θεὸν μας Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε ἔ-
τσι νὰ μοῦ ἐκδηλώσῃ τοὺς οἰκτιρμούς Του.

10 Ἀπὸ ἐδῶ, ἀγαπητές μου, φῶς τῆς ψυχῆς μου, τώρα
που γράφω αὐτὴν τὴν περιγραφή γιὰ τὴν ἀγάπη σας,
σκοπεύω νὰ μεταβῶ, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡ-
μῶν, εἰς τὴν Ἀσία, δηλαδή εἰς τὴν Ἐφεσο, διὰ νὰ προ-
σευχηθῶ εἰς τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου καὶ μακαρίου ἀ-
ποστόλου Ἰωάννου⁶. Ἄν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτό, δὲν ἀφή-

5. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρχαν ἤδη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολι, μεταξὺ
πολλῶν ἄλλων, καὶ οἱ ἐκκλησίες: α') τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Μεγά-
λων, κτισμένη ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου τὸ 337 μ.Χ., ἐντὸς τῆς ὁποί-
ας, περὶ τὸ 356/7, ἀπεθησαυρίσθησαν τὰ ἱερά λείψανα τῶν ἁγίων Ἀν-
δρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ Τιμοθέου, β')
τῆς Ἁγίας Σοφίας, κτισμένη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου, ὅπου ὑπῆρχαν τὰ
λείψανα τοῦ ἁγίου Παμφίλου, γ') τῆς ἁγίας Εἰρήνης, καθὼς ἐπίσης τὰ
μαρτύρια τοῦ ἁγίου Ἀκακίου, τοῦ ἁγίου Μωκίου, κ.ἄ.
6. Οἱ ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές τοῦ Κ' αἰῶνος ἐπιβεβαίωσαν καὶ ἐπ' αὐ-
τοῦ τὴν Αἰθερία, φέροντας εἰς τὸ φῶς τὰ εἱρεῖπια μᾶς βασιλικῆς, τὴν
ὁποῖαν εἶχε κτίσει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐπὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ
Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Τὸ Μαρτύριον αὐτὸ εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς ἔ-
ναν λόφον ΒΑ τῆς Ἐφέσου.

τῆς ἡμέρας αὐτῆς, ὁλόκληρον τὸ ἔτος, οὐδέποτε προσφέρουν τὴν θεία Εὐχαριστία ὀπισθεν τοῦ Σταυροῦ, ἐκτὸς τῆς ἡμέρας αὐτῆς. Ὅταν γίνῃ ἡ ἀπόλυσις καὶ ἐκεῖ, μεταβαίνουν εἰς τὴν Ἀνάστασι, τελοῦν μίαν δέησιν, εὐλογοῦν, ὡς συνήθως, τοὺς κατηχουμένους καὶ ἐν συνεχείᾳ τοὺς πιστοὺς, καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις. Τότε καθ' ἓνας σπεύδει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ κατάλυμά του νὰ φάγῃ κάτι, διότι ἀμέσως μετὰ πηγαίνουν εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὴν ἐκκλησία τοῦ σπηλαίου ὅπου διέμεινε ὁ Κύριος μετὰ τῶν Ἀποστόλων. Ἐκεῖ, μέχρι τὴν πέμπτην ὥρα τῆς νυκτὸς περίπου, ἀδιακόπως λέγουν ὕμνους, ἀντίφωνα ἐπιλεγμένα διὰ τὴν ἡμέρα καὶ τὸν τόπον, ἀναγνώσματα, καὶ παρεμβάλλουν προσευχές, διαβάζουν εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα¹, ἀναφερόμενα εἰς τὴν συνομιλία τοῦ Κυρίου μετὰ τῶν μαθητῶν Του τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἐκάθητο ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου, τὸ ὅποῖον εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ, περὶ τὴν ἕκτην ὥρα τῆς νυκτὸς, ψάλλοντας ὕμνους ἀνεβαίνουν ὑψηλότερα, εἰς τὸ Ἐμβώμιον, εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὅποιον ἀνελήφθη ὁ Κύριος. Ἐκεῖ, γίνονται πάλι ἀναγνώσεις, λέγουν ὕμνους καὶ ἀντίφωνα κατάλληλα πρὸς τὴν ἡμέρα· ἀλλὰ καὶ ὅλες οἱ προσευχὲς ποὺ γίνονται, καὶ τὶς ὁποῖες λέγει ὁ ἐπίσκοπος, εἶναι πάντοτε ἐπιλεγμένες διὰ

ἔχωριστοῦ λειτουργοῦ, ἐφ' ὅσον καθορίζεται ὅτι: «τελοῦν τὴν θεία Λειτουργίαν εἰς τὸ Μαρτύριο» (δηλαδὴ οἱ ἱερεῖς), ἐνῶ «ὀπίσω ἀπὸ τὸν Σταυρόν ... ὁ ἐπίσκοπος τελεῖ τὴν θεία Λειτουργία...».

1. Τῆς Μεγ. Πέμπτης, εἰς τὸν Ἐλαιῶνα, οἱ ἀναγνώσεις εἶναι: Ψαλμ. ρη' (108) μετ' ἔφυμν. τὸν 4^{ον} στίχ. αὐτοῦ, Λουκ. κβ' 1-65, Μάρκ. ιδ' 27-72.

τὴν ἡμέρα καὶ τὸν τόπον.

Η Μ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

ΛΣ'

Τσι λοιπόν, ἀπὸ τὴν πρώτην ἀλεκτοροφωνία κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ Ἐμβώμιον, ψάλλοντας ὕμνους, καὶ προχωροῦν μέχρι τὸν τόπον, ὅπου ἐπροσευχθήθῃ ὁ Κύριος, ὡς ἔχει γραφῆ εἰς τὸ εὐαγγέλιον: «Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολῆν, καὶ θεῖς τὰ γόνατα προσηύχετο». Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὑπάρχει μία κομπῆ ἐκκλησία. Ὁ ἐπίσκοπος εἰσέρχεται εἰς αὐτήν, μεθ' ὄλου τοῦ λαοῦ. Λέγουν μία προσευχὴν ἐπιλεγμένη διὰ τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέρα, λέγουν καὶ ἓναν ὕμνον κατάλληλο, διαβάζουν τὸ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, ποὺ ἀναφέρει ὅτι ὁ Κύριος λέγει εἰς τοὺς μαθητάς Του: «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν». Γίνεται ἀνάγνωσις εἰς ὁλόκληρη τὴν περικοπή, καὶ γίνεται πάλι μία δέησις. Ἀπὸ ἐκεῖ, ψάλλοντας ὕμνους, ὅλοι, μέχρι καὶ τὸ μικρότερον παιδί, κατεβαίνουν πεζῆ εἰς τὴν Γεθσημανῆ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐπειδὴ ὅλος ὁ λαὸς εἶναι ἐξηνητημένος ἀπὸ τὶς καθημερινὲς νηστεῖες², καὶ

Λουκ.
κβ', 41

Μαρκ.
ιδ', 39

2. Πρὸβλ. «...Ἐν ταῖς ἡμέραις οὖν τοῦ Πάσχα νηστεύετε, ἀρχόμενοι ἀπὸ Δευτέρας μέχρι τῆς Παρασκευῆς καὶ Σαββάτου, ἕξ ἡμέρας, μόνω χρώμενοι ἄρτω καὶ ἄλι καὶ λαχάνοις καὶ ποτῶ ὕδατι, οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε ἐν ταύταις· ἡμέραι γὰρ εἰσὶ πένθους, ἀλλ' οὐχ ἑορτῆς. Τὴν μέντοι Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον ὁλόκληρον νηστεύσατε, οἷς δύναμις πρόσεστι τοιαύτη, μηδενὸς γευόμενοι μέχρις ἀλεκτοροφωνίας νυκτὸς· εἰ δὲ τις ἀδυνατεῖ τὰς δύο συνάπτειν ὁμοῦ, φυλασσέσθω κἂν τὸ Σάββατον. Λέγει γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ φάσκων: "Ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ Νυμφίος, νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις"...».

ἐπειδὴ κατεβαίνουν ἓνα τόσον ὑψηλὸ βουνό, βαδίζουν πρὸς τὴν Γεθσημανῆ ἀργά, ψάλλοντας ὕμνους. Οἱ λυχνί-
 3 ες τῆς ἐκκλησίας, περισσότερες ἀπὸ διακόσιες, εἶναι ἀ-
 ναμμένες, διὰ νὰ φωτίζουν ὅλον τὸν λαόν. Ὅταν φθά-
 σουν εἰς τὴν Γεθσημανῆ, ἀρχικῶς κάνουν μίαν εἰδικὴ
 προσευχή, λέγουν ἓναν ὕμνο καὶ ἔπειτα διαβάζουν τὸ εὐ-
 4 αγγελικὸν ἀνάγνωσμα, ποὺ ἀναφέρεται εἰς τὴν σύλληψι
 τοῦ Κυρίου¹. Καθ' ὃν χρόνον ἀναγινώσκεται ἡ περικοπή
 αὐτῆ, ἀκούονται τόσοι θρηῆνοι καὶ ἀναστεναγμοὶ ἐξ ὅλου
 τοῦ λαοῦ, ὥστε οἱ ἀναστεναγμοὶ αὐτοὶ νὰ γίνωνται ἀκου-
 στοὶ σχεδὸν μέχρι τῆς πόλεως. Ἐν συνεχείᾳ ἐπιστρέ-
 φουν εἰς τὴν πόλι πεζῆ, ψάλλοντας ὕμνους, καὶ φθάνουν
 τὴν ὥρα, ποὺ ἀρχίζει κανεὶς νὰ ἡμπορῆ νὰ διακρίνη τὸν
 ἓναν ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὥραν, ὅλοι ἀνεξαι-
 5 ρέτως, μεγάλοι καὶ μικροί, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ὅλοι εὐ-
 ρίσκονται ἔτοιμοι, συνηθροισμένοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς
 πόλεως· εἰδικῶς τὴν ἡμέραν αὐτὴν, οὐδεὶς ἀπομακρύνε-
 ται τῆς ἀγρυπνίας μέχρι τὸ πρωῖ. Ὅλοι συνοδεύουν τὸν
 ἐπίσκοπον ἀπὸ τὴν Γεθσημανῆ μέχρι τὴν πύλη καὶ ἔπει-
 6 τα, διασχίζοντας ὀλόκληρη τὴν πόλι, μέχρι τὸν Σταυ-
 ρόν². Ὅταν πλέον φθάσουν ἐμπρὸς εἰς τὸν Σταυρόν, ἀρ-
 χίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ φωτίζῃ. Ἐδῶ ἀναγινώσκεται
 7 πάλι μία εὐαγγελικὴ περικοπή· ἐκείνη ἢ ὁποία διηγεῖται,

(«Διαταγαὶ Ἀποστόλων», Ε', - ΒΕΠΕΣ 2, 89-90).

1. Εἰς τὴν Γεθσημανῆ, ἡ ἀνάγνωσις εἶναι: Ματθ. κς' 31-56.
2. Μεταβαίνοντες εἰς τὴν πόλιν ψάλλουν τὸν Ψαλμ. ριζ' (117) μετ' ἐφυμνίου τὸν 1^{ον} στίχον αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτῶν εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως ψάλλουν τὸν Ψαλμ. οη' (78).

πῶς ὠδήγησαν τὸν Κύριον εἰς τὸν Πιλάτο, καὶ ὅ,τι ἀνα-
 5 φέρει ἡ Ἁγία Γραφή πῶς εἶπε ὁ Πιλάτος εἰς τὸν Κύριον
 καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους· διαβάζουν ὀλόκληρο τὸ ἀνάγνω-
 σμα αὐτό³. Ἐπειτα, ὁ ἐπίσκοπος ὁμιλεῖ πρὸς τὸν λαὸ
 διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς πιστοὺς, ἐπειδὴ ἔχουν καταπονη-
 θῆ ὅλη τὴν νύκτα καὶ πρόκειται νὰ συνεχίσουν νὰ κοπι-
 6 ᾶζουν καὶ ὀλόκληρη τὴν ἡμέραν αὐτὴν, ὥστε νὰ μὴ ἀπο-
 κάμουν, ἀλλὰ νὰ ἀποθέσουν τὴν ἐλπίδα τοὺς εἰς τὸν Θε-
 ὄν, ὁ ὁποῖος καὶ θὰ ἀμείψῃ τὸν κόπο τοὺς διὰ μιᾶς ἀκό-
 μη μεγαλυτέρας ἀμοιβῆς. Ἀφοῦ τοὺς ἐνθαρρύνει, ὅσον
 ἡμπορεῖ, τοὺς λέγει: «Πηγαίνετε δι' ὀλίγον εἰς τὰ κατα-
 7 πλύματά σας, ἀναπαυθῆτε ὀλίγον καί, περὶ τὴν δευτέραν
 ὥραν τῆς ἡμέρας, νὰ εἴσθε ὅλοι ἔτοιμοι ἐδῶ, ὥστε νὰ ἡμ-
 πορέσετε, ἀπὸ τὴν ὥραν αὐτὴν ἕως τὴν ἕκτην, νὰ προ-
 σκυνήσετε τὸ ἅγιον ξύλον τοῦ Σταυροῦ, μετ' τὴν πίστιν
 ὅτι τοῦτο θὰ εἶναι πρὸς σωτηρίαν σας. Μετὰ τὴν ἕκτην
 12 μ. ὥραν πρέπει πάλιν νὰ συναθροισθοῦμε ὅλοι ἐδῶ, δηλα-
 δὴ ἐμπρὸς εἰς τὸν Σταυρόν, διὰ νὰ ἀφοσιωθοῦμε εἰς τὰ
 ἀναγνώσματα καὶ τίς δεήσεις μέχρι τῆς νυκτός».

ΛΖ'

ταν γίνῃ ἡ ἀπόλυσις εἰς τὸν τόπο τοῦ Σταυ-
 8 ροῦ, δηλαδὴ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἀ-
 μέσως ὅλοι, ὀλοπρόθυμοι μεταβαίνουν εἰς τὴν Σιών, διὰ

3. Φθάνοντες εἰς τὸν Γολγοθᾶ ἀναγινώσκεται τὸ Ἰωάν. η' 2-27 καὶ τελει-
 ὶνει ἡ ἀκολουθία διὰ τοῦ Ψαλμ. ρη' (108) μετ' ἐφυμνίου τὸν 4^{ον} στίχον,
 καὶ Ἰωάν. ιη' 28 - ιθ' 16, Ματθ. κς' 1-56, Μάρκ. ιε' 1-41, Λουκ. κβ' 66 -
 κγ' 49, Ἰωάν. ιθ' 16-37.

νά προσευχηθῶν ἐμπρὸς εἰς τὸν κίονα¹, ὅπου ἐφραγγε-
λώθη ὁ Κύριος. Ἐπειτα, ἐπιστρέφουν εἰς τὰ καταλύμα-
τά τους νά ἀναπαυθῶν, καὶ ἐνωρὶς ὅλοι εἶναι ἔτοιμοι.
Τότε εἰς τὸν Γολγοθᾶ, ὀπισθεν τοῦ Σταυροῦ τὸν ὁποῖον
ἔχουν ὑψώσει διὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, τοποθετοῦν ἕναν
θρόνον, ὅπου κάθεται ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ἐμπρὸς του το-
ποθετοῦν ἕνα τραπέζι σκεπασμένο μὲ κάλυμμα, γύρω
ἀπὸ τὸ ὁποῖο στέκονται οἱ διάκονοι. Τότε φέρουν τὴν ἐ-
πίχρυση ἀργυρὰ λευκανοθήκη, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρί-
σκεται τὸ τίμιο ξύλο τοῦ Σταυροῦ². Τὴν ἀνοίγουν, φανε-
ρώνουν τὸ περιεχόμενό της, καὶ τοποθετοῦν ἐπάνω εἰς
τὸ τραπέζι τὸ ξύλο τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν ἐπιγραφή. Ὅ-
ταν γίνῃ ἡ τοποθέτησις αὐτὴ ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι, ὁ ἐ-
πίσκοπος καθήμενος ἀκουμβᾷ τὰ χέρια του εἰς τὰ ἄκρα
τοῦ τιμίου Ξύλου, καὶ οἱ διάκονοι, ὄρθιοι τριγύρω, ἐπα-
γρυπνοῦν. Διότι, κατὰ τὴν συνήθεια ποὺ ἐπεκράτησε, ἕ-
νας - ἕνας ὅλος ὁ λαὸς ἔρχεται, πιστοὶ καὶ κατηχούμενοι,
γονυπετοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ τραπέζι, ἀσπάζονται τὸ τίμιο
Ξύλο καὶ ἀναχωροῦν. Ὡς λέγουν, δὲν γνωρίζω πότε, κά-
ποιοι ἔμπηξε τὰ δόντια καὶ ἔκλεψε ἕνα κόμματι τοῦ τι-

2

1. Καὶ ἄλλοι προσκυνηταί, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ἀναφέρουν τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ τοῦ κίονος τῆς φραγγελώσεως.
2. «Παρόμοιόν τι ἀναφέρεται καὶ εἰς Τυπικόν τι τῆς Ἱερουσαλήμ τοῦ δεκάτου αἰῶνος περιέχον τὴν τάξιν τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Ἑβδομάδος. Κατὰ διάταξίν τινα τούτου δηλαδὴ ὁ Πατριάρχης φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων του προσδεδεμένον τὸ τεμάχιον τοῦ ἀληθοῦς Τιμίου Ξύλου ἀπὸ τοῦ παρεκκλησίου, ὅπου εἶναι πάντοτε ἀποτεθειμένον, μέχρι τοῦ μέρους τοῦ καλουμένου "ἁγία φυλακή"...». (Τρεμπέλα, «Λειτουργικοὶ τύποι Αἰγύπτου», σ. 312).

- μίου Ξύλου, καὶ γι' αὐτὸ τῶρα οἱ διάκονοι, ποὺ εἶναι τρι-
γύρω ὄρθιοι, ἐπαγρυπνοῦν φοβούμενοι μήπως κάποιος,
πλησιάζοντας (νά προσκυνήσῃ), τολμήσῃ νά κάμῃ τὸ ἴδι-
ον. Ἐτσι, λοιπόν, περνοῦν ὅλοι, ἕνας πρὸς ἕναν γονατί-
ζουν, ἀκουμβοῦν εἰς τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν ἐπιγραφή, ἀρχι-
κῶς μὲ τὸ μέτωπο, ὕστερα μὲ τὰ μάτια, ἔπειτα ἀσπάζον-
ται τὸν Σταυρὸ καὶ ἀναχωροῦν, ἀλλὰ οὐδεὶς ἀπλώνει τὸ
χέρι του νά τὸν ἐγγίξῃ. Ἀφ' οὗ ἀσπασθοῦν τὸν Σταυρὸ
καὶ προχωρήσουν ὀλίγον, εὐρίσκονται ἐμπρὸς εἰς ἕνα δι-
άκονον, ποὺ κρατεῖ τὸ δακτυλίδι τοῦ Σολομῶντος καὶ τὸ
κέρας, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐχρίοντο οἱ βασιλεῖς. Ἀσπάζονται
τὸ κέρας καὶ ὑποκλίνονται πρὸ τοῦ δακτυλίου [...] Ἐως
τὴν ἕκτην ὥρα πηγαίνουν γιὰ νά προσκυνήσουν, εἰσερχό-
μενοι διὰ μιᾶς πύλης καὶ ἐξερχόμενοι διὰ μιᾶς ἄλλης, ἐ-
πειδὴ αὐτὴ ἡ τελετὴ γίνεται εἰς τὸν τόπον, ὅπου τὴν πα-
ραμονή, τὴν Πέμπτη, ἐτέλεσαν τὴν Λειτουργία. Ὅμως,
ὅταν φθάσῃ ἡ ἕκτη ὥρα, πηγαίνουν ἐμπρὸς εἰς τὸν Σταυ-
ρό, εἴτε βρέχει εἴτε ἔχει πολὺ ζέστη. Ὁ τόπος αὐτὸς εἶ-
ναι εἰς τὸ ὑπαιθρο, εἶναι ἕνα εἶδος πολὺ μεγάλου καὶ πο-
λὺ ὠραίου προαυλίου, ποὺ εὐρίσκεται μεταξὺ τοῦ Σταυ-
ροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐκεῖ λοιπὸν συγκεντρώνεται
ὅλο τὸ πλῆθος, ὥστε πλέον δὲν ἠμποροῦν νά ἀνοίξουν δι-
οδο. Ἐμπρὸς εἰς τὸν Σταυρὸ τοποθετοῦν ἕναν θρόνον διὰ
τὸν ἐπίσκοπο καὶ, ἀπὸ τῆς ἕκτης ἕως τῆς ἐνάτης ὥρας,
γίνεται μόνον ἀνάγνωσις κατὰ τὴν ἀκόλουθη τάξι: Εἰς
τὴν ἀρχὴ διαβάζουσιν ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς ὅλα τὰ χωρία,
ποὺ ὁμιλοῦν διὰ τὸ Πάθος. Ἐπειτα διαβάζουσιν ἀπὸ τὰ
συγγράμματα τῶν Ἀποστόλων, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἐπιστολῆς
εἴτε ἀπὸ τῆς Πράξεως, ὅλες τῆς περικοπῆς ποὺ ὁμιλοῦν πε-

12 μ.

ρι τοῦ Πάθους τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια ἀναγι-
νώσκουν ὅλες τὶς περιγραφές τοῦ Πάθους. Ἐπειτα γίνε-
ται ἀνάγνωσις εἰς τὶς περικοπές τῶν Προφητῶν, ὅπου
προαναγγέλλεται τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, καὶ εἰς τὶς περι-
κοπές τῶν Εὐαγγελίων ποὺ ἀναφέρονται εἰς τὸ Πάθος.
Ἔτσι, ἀπὸ τῆς ἕκτης ἕως τῆς ἐνάτης ὥρας, δὲν παύουν
νὰ διαβάζουν καὶ νὰ ψάλλουν ὕμνους, ὥστε νὰ δειχθῆ εἰς
ὄλους πὼς ὅ,τι προεῖπαν οἱ Προφῆται, διὰ τὸ Πάθος τοῦ
Κυρίου, γίνεται φανερόν, τόσον ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιον ὅσο
καὶ ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν Ἀποστόλων, ὅτι ἔχει ἤδη
πραγματοποιηθῆ. Τὶς τρεῖς αὐτὲς ὥρες, ὅλος ὁ λαὸς μα-
θαίνει πὼς δὲν ἔγινε κάτι, ποὺ νὰ μὴν ἐπροφητεύθη, καὶ
οὐδεμία προφητεία ἔμεινε ἀνεκπλήρωτη. Παρεμβάλλον-
ται συνεχῶς δεήσεις, προσηρμοσμένες εἰς τὴν ἡμέραν
αὐτήν. Εἰς κάθε ἀνάγνωσι καὶ εἰς κάθε δέησι ὅλοι διακα-
τέχονται ἀπὸ τόσην συγκίνησιν, ὥστε ἐκβάλλουν βαθυ-
τάτους ἀναστεναγμούς, κάτι ποὺ προκαλεῖ θάυμα
μαστόν. Οὐδεὶς ὑπάρχει μεγάλος ἢ μικρὸς πού, αὐτὲς
τὶς τρεῖς ὥρες τῆς ἡμέρας αὐτῆς, νὰ μὴ θρηνησῆ δι' ὅ-
σα ὁ Κύριος ὑπέφερε δι' ἡμᾶς. Μετὰ τὴν τελετὴν αὐτήν,
τὴν ἐνάτην ὥρα γίνεται ἀνάγνωσις εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ
κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κύρι-
ος παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσι αὐτὴν γί-
νεται μία δέησις, καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις.

Ὅμως, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐμπρὸς εἰς τὸν Σταυ-
ρόν, ἀμέσως ὅλοι μεταβαίνουν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησί-
αν, εἰς τὸ Μαρτύριο, καὶ τελοῦν ὅ,τι προβλέπει τὸ τυπι-
κὸ διὰ τὶς ὑπόλοιπες ἡμέρες αὐτῆς τῆς ἐβδομάδος, με-
τὰ τὴν ἐνάτην ὥραν, ὅποτε συναθροίζονται ἕως ἐσπέ-

ρας εἰς τὸ Μαρτύριο. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν εἰς τὸ Μαρτύ-
ριο, μεταβαίνουν εἰς τὴν Ἀνάστασι. Φθάνοντας ἐκεῖ, γί-
νεται ἀνάγνωσις εἰς τὴν εὐαγγελικὴν περικοπὴν, ποὺ ἀνα-
φέρεται εἰς τὴν αἴτησι τοῦ Ἰωσήφ πρὸς τὸν Πιλάτο, διὰ
νὰ λάβῃ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὸ καταθέσῃ εἰς τὸ
καινὸ μνημεῖο¹. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτὴν, γίνεται μία
δέησις, εὐλογοῦν τοὺς κατηχουμένους, ἔπειτα τοὺς πι-
στούς, καὶ γίνεται ἡ ἀπόλυσις. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν
διακηρύσσουν ὅτι θὰ συνεχισθῆ ἡ ἀγρυπνία εἰς τὴν Ἀ-
νάστασι, διότι γνωρίζουν ὅτι ὅλος ὁ λαὸς εἶναι κατάκο-
πος, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ ἔχουν τὴν συνήθεια νὰ συνεχι-
ζουν τὴν ἀγρυπνία. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς πιστοὺς θέλουν, ἢ
μᾶλλον ὅσοι ἠμποροῦν, παραμένουν εἰς τὴν ἀγρυπνίαν
ἀλλά, ὅσοι δὲν ἠμποροῦν, δὲν ἀγρυπνοῦν ἕως τὸ πρωῒ
ὅμως οἱ κληρικοί, ὅσοι δηλαδὴ ἐξ αὐτῶν εἶναι νεώτεροι
καὶ ἔχουν ἀντοχή, ἀγρυπνοῦν. Ὀλην τὴν νύκτα ψάλλουν
ὕμνους καὶ τροπάρια, ἕως τὸ πρωῒ². Ἐνα ἀπέραντο πλη-
θος ἀγρυπνεῖ, ἄλλοι ἀπὸ τὸ βράδυ, ἄλλοι ἀπὸ τὸ μεσονύ-
κτιον, ὁ καθ' ἑνας ἀναλόγως τῆς δυνάμεώς του.

1. Εἰς τὴν Ἀνάστασιν, ἡ ἀνάγνωσις εἶναι: Ματθ. κζ' 57-61.
2. Τῆς Μεγ. Παρασκευῆς ἡ ἀκολουθία διακρίνεται εἰς ὀκτὼ τμήματα:
  - Ψαλμ. λδ' (34), Ζαχαρ. ια' 11-14, Γαλ. ε' 14-18.
  - Ψαλμ. λζ' (37), Ἦσ. γ' 9-15, Φιλιπ. β' 5-11.
  - Ψαλμ. μ' (40), Ἦσ. ν' 4-9, Ρωμ. ε' 6-11.
  - Ψαλμ. κα' (21), Ἀμὼς η' 9-12, Α' Κορ. α' 18-31.
  - Ψαλμ. λ' (30), Ἦσ. νθ' 13 - νγ' 12, Ἐβρ. β' 11-18, Ματθ. κζ' 1-56.
  - Ψαλμ. ξη' (68), Ἦσ. ξγ' 1-6, Ἐβρ. θ' 11-28, Μάρκ. ιε' 1-41.
  - Ψαλμ. πζ' (87), Ἰερ. ια' 18-20, Ἐβρ. ι' 19-31, Λουκ. κθ' 66 - κγ' 49.
  - Ψαλμ. ρα' (101), Ζαχαρ. ιδ' 5-11, Α' Τιμ. ε' 13-16, Ἰωάν. ιθ' 16-37.